

БЪЛГАРИСТИЧНИ ЕЗИКОВЕДСКИ ЧЕТЕНИЯ

МАТЕРИАЛИ ОТ МЕЖДУНАРОДНАТА КОНФЕРЕНЦИЯ
ПО СЛУЧАЙ 130-ГОДИШНИНАТА НА
СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“,
19–20 НОЕМВРИ 2018 г.

ФАКУЛТЕТ ПО СЛАВЯНСКИ ФИЛОЛОГИИ,
СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

2019

Конференцията е финансирана от Фонд „Научни изследвания“ на МОН, дог. № ДПМНФ 01/31 от 19.09.2018 г., и от ФНИ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, договор 80-10-25/17.04.2018 г.

Научни редактори

Проф. д-р Йовка Тишева
Доц. д-р Марина Джонова

Съставител

Проф. д-р Красимира Алексова

СЪДЪРЖАНИЕ

Пленарни доклади

Габор Балаж. <i>Решаващи тенденции в историята на българската морфологична система</i>	13
--	----

Съвременни методи и подходи във фонетиката и фонологията

Димитър Попов. <i>Лингвистична персонология и антропололингвистика: теоретични, методологични и приложни аспекти</i>	22
Мирена Пацева. <i>Прозодични характеристики на някои афикси и регулярни акцентни тенденции</i>	31

Динамиката на лексикалната система и на нейните елементи

Велка Попова. <i>Лексикални средства за концептуализация на времето в онтогенезата на българския език</i>	38
Хетил Ро Хауге. <i>Глаголи за движение и транспорт като спомагателни глаголи в балкански и скандинавски езици</i>	48
Велка Попова, Анета Недялкова. <i>Речникът в огледалото на свободните словесни асоциации. Експериментално изследване</i>	53
Марияна Парзулова. <i>Към въпроса за новите фразеологични единици в езика на медиите</i>	59
Мария Кошкова, Надежда Костова. <i>Към семантичния развой на лексикалната единица – българско-словашки паралели</i>	65
Людмила Кирова. <i>Асоциативен контекст и отношението му към динамиката на лексикалната система</i>	70
Надка Николова. <i>За омонимите и тяхната класификация</i>	78
Яна Сивилова, Жана Желязкова. <i>Етимология и фразеология</i>	84
Илияна Гаравалова. <i>Ономасиологични и мотивационни паралели при назоваването на небесната дъга, съществуващи между българските говори и диалектите на останалите европейските езици</i>	89
Надежда Данчева. <i>Динамика и устойчивост на хидронимите по течението на река Струма</i>	96

Емилия Македонска. <i>Nomina agentis</i> и <i>nomina actoris</i> в български и чешки език (Речник на българския език от Найден Геров и <i>Slovník česko-německý</i> на Йозеф Юнгман)	105
Диана Иванова. Процеси и промени в икономическата лексика след 1989 г. (върху български и словашки езиков материал)	110
Марияна Витанова, Калина Мичева-Пейчева. Глаголи със значение ‚свиря‘ в българските диалекти и фразеологията на българския език	116
Теодора Кръстева. Образът на кучето в устойчивите сравнения в българския език (върху материал от българския национален корпус)	122

Съвременни морфологични и синтактични подходи

Съвременни морфологични подходи

Руселина Ницолова. За ролята на говорещия и слушателя при детерминацията в българския език	127
Стоян Буров. Глаголът се променя. (Конверсивна каузативация на значенията)	135
Иван Куцаров. Категорията таксис и интерпретирането ѝ като функционално-семантично поле	146
Христина Марку. Изразяване на опитативност в български и новогръцки език	157
Stela Manova, Renáta Gregová. <i>Young animals and diminutives in Bulgarian and other Slavic languages: A contrastive study with emphasis on derivational paradigms</i>	167
Красимира Чакърова. Към въпроса за структурата на функционално-семантичното поле на генеричността в съвременния български език	176
Константин Куцаров. Концепцията за частите на речта при Лев Владимирович Щерба	186
Елена Руневска. Морфологичната категория „определеност“ в обучението по български език като чужд (на студенти от източнославянската група, бесарабски и таврийски българи)	194
Катя Исса. Синтактичните функции на неопределителния член в българския и в арабския език	202
Йорданка Велкова. За представките като маркери на детерминация при една особена група глаголи в българския език	209
Петер Хил, Красимира Колева. Съотношението граматичен род и естествен пол в българския и сръбския език	218
Красимира Алексова. Взаимовръзката между дубитатива и категориите лице и число в съвременния български език	228
Стилиян Стойчев. Има ли морфологична категория засвидетелстваност на действието в съвременния български език?	236

Сенем Конедарева. <i>Издаването на спомагателния глагол съм в 3 л. ед. и мн. ч. от ренаративната парадигма – специфика на българската евиденциална система ...</i>	244
Михаела Москова. <i>Времената на конклузива в съвременния български език</i>	252

Съвременни синтактични подходи

Илияна Кръпова. <i>За функционалното съдържание на предлога на и структурата на именната фраза в съвременния български език</i>	260
Радка Влахова-Руйкова. <i>Координация и конкуренция на съюзни връзки в сложното изречение</i>	269
Мариана Георгиева. <i>Предикация и пунктуация</i>	274
Петя Осенова. <i>Поведението на именните групи за приблизителност от типа 'над 300 души' или 'около 15 села' в позиция на подлог</i>	280
Цветомира Венкова. <i>Маризъм и чомскианство – маршът на идолите в българската граматика</i>	286
Владислав Маринов. <i>Подчиненото подложно изречение в българския синтаксис</i>	295
Атанас Атанасов. <i>„Въпросът е кой е подложът“ (наблюдения върху подчинените подложни изречения)</i>	301
Цветана Димитрова. <i>За Вакернагеловата позиция на клитиките в български</i>	310
Елисавета Балабанова. <i>Реализирани/нереализирани депенденти на предиката – съвременни семантико-синтактични подходи. Критерий за разграничаване между двете групи</i>	316
Рени Манова. <i>Средства за постигане на свързаността на изреченско и надизреченско равнище в съвременното обучение по български език като чужд</i>	323

Актуални въпроси в прагматиката и стилистиката

Диана Янкулова. <i>Езикът на медиите</i>	330
Ирина Платонова. <i>Презентация на работната първа част на учебника „Българский язык“. Практический курс</i>	336
Антония Замбова. <i>Какво се случва с изречението?</i>	345
Мария Григорова. <i>Семасиологични въпроси, свързани предлога/представката/частицата „по“</i>	352
Силвена Ставрева-Доростолска. <i>Фалишвата информация в рекламния медицински текст: прагматика на лексикалния състав</i>	356
Албена Добрева. <i>Комуникативни тактики в говоренето на политиците за здраве: коя новина е първа – добрата или лошата?</i>	365
Ласка Ласкова. <i>Превключване между разказвателни системи в исторически текстове</i>	371

Венера Димитрова. <i>Синтактични и прагматични особености на диалогичното единство въпрос – отговор по време на интервю</i>	380
Катерина Войнова. <i>Истанбулската конвенция през погледа на българските онлайн медии</i>	386
Жанета Андреева. <i>Когнитивните метафори като средство за езикова демагогия</i>	392
Мария-Лия Борисова. <i>Тенденцията за архаизиране на речта в съвременната българска литература</i>	399

Вариантността, нормативността и кодификацията днес

Георги Митринов. <i>Опити за кодификация на регионални писмени норми на българския език с кирилска графика от втората половина на XX и началото на XXI век</i>	404
Татяна Ангелова. <i>Нормативност и приемливост и тяхното отношение към обучението по български език 5. – 7. клас според новите учебни програми, новите учебници</i>	413
Стефанка Абазова. <i>Оценката за говорещия като социалнопсихологически инструмент</i>	422
Кристияна Симеонова. <i>За вариантността при някои термини</i>	432
Магдалена Абаджиева. <i>Нормативност и поезия</i>	439

Лингвистични аспекти на превода

Палмира Легурска. <i>Някои аспекти на словоредата при превод от руски на български език</i>	447
Радост Железарова. <i>Българският език в преводните текстове</i>	452
Елена Крейчова. <i>Избрани проблеми, свързани със създаването на преводния чешко-български юридически речник</i>	458
Яна Левицка, Мария Шимкова, Велислава Стойкова, Даниела Майхракова. <i>Електронни терминологични ресурси за словашки и български език</i>	464
Ивана Давитков. <i>Грамматични проблеми на превода между близкородствени славянски езици – опит за класификация</i>	471

CONTENTS

Plenary talks

Gábor Balázs. *Decisive tendencies in the history of the Bulgarian morphological system ...* 13

Modern methods and approaches in phonetics and phonology

Dimitar Popov. *Linguistic personology – a new science in paradigm of anthropological linguistics* 22

Mirena Patseva. *Prosodic characteristics of some suffixes* 31

The dynamics of the lexical system and its elements

Velka Popova. *Lexical conceptualization of time in the ontogenesis of Bulgarian* 38

Kjetil Rå Hauge. *Verbs of movement and transport as auxiliaries in Balkan and Nordic languages* 48

Velka Popova, Aneta Nedyalkova. *Lexicon in the mirror of free verbal associations. Experimental study* 53

Mariyana Parzulova. *The topic of the new phraseological units in the language of the Bulgarian media* 59

Mária Košková, Nadezhda Kostova. *Semantic changes of lexical units – Bulgarian-Slovak parallels* 65

Lyudmila Kirova. *Associative context and its relationship to the lexical system dynamics ...* 70

Nadka Nicolova. *About the homonyms and their classification* 78

Yana Sivilova, Zhana Zhelyazkova. *Biblisms in Bulgarian and Turkish* 84

Iliyana Garavalova. *Onomasiological and motivational parallels in the naming of rainbow existing between the Bulgarian talkings and dialects of the remaining European languages* 89

Nadezhda Dancheva. *Dynamics and stability of the hydronyms along the Struma river* 96

Emiliya Makedonska. *Nomina agentis and nomina actoris in Czech and Bulgarian language* 105

Diana Ivanova. *Processes and changes in economic lexis after 1989 (based on Bulgarian and Slovak language material)* 110

Mariyana Vitanova, Kalina Micheva-Peycheva. *Verbs meaning 'play' in Bulgarian dialects and phraseology of Bulgarian language* 116

Teodora Krasteva. <i>The image of the dog in stable comparisons in the Bulgarian language (on material from the Bulgarian national corpus)</i>	122
--	-----

Modern morphological and syntactic approaches

Modern morphological approaches

Ruselina Nitsolova. <i>Determination through articles in Bulgarian and its functions</i>	127
Stoyan Burov. <i>The verb is changing. (Conversive causativation of meaning)</i>	135
Ivan Kutsarov. <i>Toward category of taxis and its interpretation as functional-semantic field</i>	146
Christina Markou. <i>Expression of optative modality in Bulgarian and modern Greek</i>	157
Stela Manova, Renáta Gregová. <i>Young animals and diminutives in Bulgarian and other Slavic languages: A contrastive study with emphasis on derivational paradigms</i>	167
Krasimira Chakarova. <i>On the issue of the structure of the functional–semantic field of gender in the contemporary Bulgarian language</i>	176
Konstantin Kutsarov. <i>The concept of speech parts by Lev Vladimirovich Shcherba</i>	186
Elena Runevska. <i>The category of definiteness in teaching Bulgarian language as foreign language (to Bessarabia and Tavrian Bulgarians in the territory of today`s Ukraine)</i>	194
Katya Issa. <i>Syntactic function of the articles in the European and Arab Linguistics</i>	202
Yordanka Velkova. <i>Prefixes as markers of determination</i>	209
Peter Hill, Krasimira Koleva. <i>Sex and gender in Serbian and Bulgarian</i>	218
Krasimira Aleksova. <i>The relationship between the dubitative, the person and grammatical number gramemes</i>	228
Stiliyan Stoychev. <i>Is evidentiality in Bulgarian a morphological category?</i>	236
Senem Konedareva. <i>The omission of the auxiliary in 3rd person singular and plural from the renarrative paradigm – a specificity of Bulgarian evidential system</i>	244
Mihaela Moskova. <i>The conclusive`s tense paradigm</i>	252

Modern syntactic approaches

Iliyana Krapova. <i>Semantic and syntactic ambiguities with expressions of the type N1 N2 in Bulgarian</i>	260
Radka Vlahova-Ruykova. <i>Coordination and alternation of conjunctions in complex sentences</i>	269
Mariana Georgieva. <i>Predication and punctuation</i>	274
Petya Osenova. <i>The behavior of noun phrases for approximation of the type ‘more than 300 people’ or ‘around 15 villages’ in a subject position</i>	280

Tzvetomira Venkova. <i>Marrism and chomskyanism – the parade of idols in Bulgarian linguistics</i>	286
Vladislav Marinov. <i>Clausal subjects in Bulgarian syntax</i>	295
Atanas Atanasov. <i>'The question is which is the subject' (observations on the subject clauses)</i>	301
Tsvetana Dimitrova. <i>On second position of (pronominal) clitics in Bulgarian</i>	310
Elisaveta Balabanova. <i>Realized vs. nonrealized dependents of the predicate – semantic and syntactic approaches. Typology of the complements</i>	316
Reni Manova. <i>Cohesive devices on sentence level and above sentence level in the process of learning Bulgarian language as a foreign</i>	323

Topical questions in pragmatics and stylistics

Diana Yankulova-Trenea. <i>Radio journalism language and transition</i>	330
Irina Platonova. <i>Presentation of the first draft of the "Practical course of Bulgarian language"</i>	336
Antoniya Zambova. <i>What happens to the sentence</i>	345
Maria Grigorova. <i>Semasiological issues, related to pretext/ prefix/ particle "po"</i>	352
Silvena Stavreva-Dorostolska. <i>False information in the advertising medical text: pragmatics of lexical content</i>	356
Albena Dobрева. <i>Communicative tactics in politicians talking about health: what news is first – good or bad?</i>	365
Laska Laskova. <i>Bulgarian narrative systems: elements and relations</i>	371
Venera Dimitrova. <i>Syntactic and pragmatic features of the dialogue unity question – answer on an interview</i>	380
Katerina Voynova. <i>The Istanbul convention through the lens of Bulgarian online media</i>	386
Zhaneta Andreeva. <i>Taxonomy of cognitive metaphors in contemporary Bulgarian political speeches</i>	392
Maria-Lia Borisova. <i>The tendency for archaization of speech in the modern Bulgarian literature</i>	399

Variance, standardization and codification today

Georgi Mitrinov. <i>Attempts of codification of regional writing standards in Bulgarian language from the second half of the twentieth and early twenty-first century</i>	404
Tatyana Angelova. <i>Normativity and acceptability and their relationship to teaching Bulgarian language from 5th–8th grades according to the new curricula, the new textbooks</i>	413
Stefanka Abazova. <i>Speaker's evaluation and language attitudes</i>	422

Kristiyana Simeonova. <i>About variance with some terms</i>	432
Magdalena Abadzhieva. <i>The poetry and the literary norm</i>	439

Linguistic aspects of translation

Palmira Legurska. <i>Interference or transformations in translation of fiction (on material from word-order phenomena)</i>	447
Radost Zhelezarova. <i>Bulgarian language in translated texts</i>	452
Elena Kreytchova. <i>Selected problems related to the creation of the Czech-Bulgarian specialized dictionary of the legal, economic and socio-political terminology</i>	458
Jana Levická, Mária Šimková, Velislava Stoykova, Daniela Majchráková. <i>e-Terminology resources for Slovak and Bulgarian language</i>	464
Ivana Davitkov. <i>Grammatical problems of translation between closely related Slavic languages – classification experience</i>	471

ПРЕДГОВОР

В този сборник са включени доклади от Международната конференция „Българистични езиковедски четения“, която се състоя на 19 и 20 ноември 2018 г. в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Тя бе организирана от Катедрата по български език на Факултета по славянски филологии по случай 130-годишнината на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Катедрата по български език е едно от първите звена при създаването на Университета и е активен участник в неговия 130-годишен принос към висшето образование у нас.

В конференцията участваха изследователи от водещи университети и институти в областта на лингвистиката у нас. Доклади прочетоха представители на Американския университет в България, Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“, Лесотехническият университет, София, Медицинският университет „Проф. д-р П. Стоянов“ – Варна, Пловдивският университет „Паисий Хилендарски“, Софийският университет „Св. Климент Охридски“ – Факултет по славянски филологии, Факултет по класически и нови филологии, Департамент по чуждоезиково обучение (ДЕО-ИЧС), Университета “Проф. д-р Асен Златаров”, Бургас, УНИБИТ, Шуменският университет „Еп. Константин Преславски“, Югозападния университет „Неофит Рилски“,

Чуждестранните участници бяха от следните държави: Австралия (Австралийски национален университет – Канбера), Австрия (University of Vienna), Гърция (Democritus University of Thrace), Италия (Ca' Foscari University of Venice), Норвегия (University of Oslo), Русия (МГУ „М. В. Ломоносов“, Москва), САЩ (University of New Mexico; College of Staten Island, The City University of New York), Словакия (Славистичен институт „Ян Станислав“, Братислава; Šafárik University of Košice; Институт за езикознание „Л. Щур“, Словашка академия на науките), Сърбия (Университет в Белград), Унгария (Сегедски университет), Чехия (Карлов университет, Прага; Масариков университет, Бърно).

В рамките на конференцията се проведеха и две кръгли маси не само с научна, но и с обществена значимост: „Език и превод“ с водещ проф. д-р Йовка Тишева и „Българистиката и езикът на медиите“ с водещ доц. д-р Владислав Миланов.

В Кръглата маса „Език и превод“ участваха 40 преподаватели, изследователи, преводачи и студенти. Дискусиите представиха гледни точки по въпроси, свързани с трансформациите и графичното и фонетичното адаптиране на названия на различни реалии при превод на български език, най-вече с оглед на предаването на съществителни собствени имена.

В Кръглата маса „Българистиката и езикът на медиите“ се включиха 57 души, сред които представители на следните медии: Добриня Чешмеджиева – БНТ, Диана Янкулова от БНР – „Хоризонт“, Георги Пашкулев – главен редактор на БГНЕС, Диана Радева – ТВ „Европа“,

СЕМАНТИЧНА И СИНТАКТИЧНА МНОГОЗНАЧНОСТ ПРИ ИЗРАЗИТЕ N1 N2 В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

Илияна Кръпова

Университет Ca' Foscari, Венеция

SEMANTIC AND SYNTACTIC AMBIGUITIES WITH EXPRESSIONS OF THE TYPE N1 N2 IN BULGARIAN

Iliyana Krupova

University Ca' Foscari of Venice

Abstract . The present paper aims at demonstrating that expressions of the type N1 N2 in Bulgarian are ambiguous and have different syntax due to their different compositional semantics. The paper offers various empirical observations about such expressions, which can contain a count or a mass noun, and proposes that according to their counting or measuring function they must receive two different syntactic analyses.

Keywords: count noun, mass noun, classifier expression, Bulgarian

1. Съчетания N1 N2 в българския език

Osenova (2014) анализира три групи съчетания с вътрешна структура N1 N2 в българския език (вж. (1), като и в трите групи N2 може да е броимо или не: а) мярка/мерна единица – вещество; б) съдържащо – съдържание; в) група – групирани елементи: ¹

(1) а. литър мляко, килограм ябълки

б. чаша вода, кошница домати

в. облак прах, тълпа хора, наръч дърва (вж. Буров/Вугов 2004 за още примери за събирателна множественост).

Езиците като българския, притежаващи категорията число и разграничаващи броими от неброими съществителни, използват за измерване на неброими количества имена за мярка, които някои учени (Landman 2004, Borer 2005) наричат „класификаторни“ единици (нумеративи или мензуративи)². Според Буров (Буров/Вугов 2004: 219)

¹ Към списъка на Осенова можем да добавим още две групи, чието значение условно можем да наречем „вещество – дискретна единица“ (1г) и „вещество – порция“ (1д).

(1) г. глава лук, скилидка чесън, зърно черен пипер
д. резен сирене, филия/самун хляб

² Класификатор е категория, обикновено свързвана с езици, които не притежават категорията число или не разграничават броими от неброими съществителни. В тези езици класификаторът е необходим, за да маркира по граматически път връзката между числителното и съществителното – или защо-

функцията на нумеративите (мензуративите) е да партиципират вещественния континуум, задавайки го във вид на дискретни единици, които да могат да бъдат преброени или измерени. Това твърдение по принцип е вярно, но само частично. Наистина неброимите съществителни имат нужда от единица мярка, за да се свържат с числително или друг квантификаторен израз (срв. *три брашно). Но преброяване и измерване са два различни начина за приписване на квантитативни свойства на веществата или на частите от едно цяло и не зависят от броимостта на съществителното (Rothstein 2009)³. При преброяване функцията на числителното е да отброи индивидуализирани и дискретни обекти, които могат да бъдат репрезентирани като единични (*два домата*) или като съвкупности (*две щайги домати*). Ако обаче дискретността не е пресупонирана, името за мярка е необходимо, за да снабди веществото или плуралността с дискретна структура (*две глави лук*). При измерването, от друга страна, функцията на единицата мярка (напр. *килограм домати, килограм фасул, килограм брашно*) е да зададе някаква скала (в случая за тегло) за измерване на общата стойност на плуралния обект, без да „осигурява“ достъп до дискретната структура на този обект.

По-долу ще разгледаме интерпретациите на изразите в (1) и различните стойности, която те придобиват според семантиката и функцията на N1. Поради ограничението в обема ще фокусирам вниманието си върху два от изразите в (1) – (1а,б).

2. Многозначност на изразите N1 N2

В индоевропейските езици класификаторните изрази от рода на (1) могат да се оформят с предложна връзка (срв. англ. *a cup of tea, five kilograms of apples, three boxes of books*) или без предложна връзка (срв. немски *eine Tasse Tee, zwei Kartons Bücher, drei Körbe Äpfel*). Без оглед на връзката, във всички езици подобни изрази притежават специални свойства – както семантични, така и синтактични (Matushansky 2015). В Кръпова/Кророва (2018) аз ги определям като партитивна категория, следвайки Vakareliyska, Kapatsinski (2014), вж. и Selkirk (1977), която ги нарича „псевдопартитиви“, и ги противопоставям на същинските класификатори в българския език (нумералните класификатори за одушевени лица *човек-души* и за единични неодушевени броими обекти – *брой*⁴). Тук ще отбележа само, че двете групи изрази демонстрират редица различия: а) класификаторите са граматикализирани единици, докато мензуративите са

то езикът, напр. мандарин, няма разграничение между броими и неброими съществителни, или пък защото няма морфология за множествено число, така че N може да означава само вид обект, но не и конкретни представители на вида. В това се състои индивидуализиращата (нумеративната) функция на класификатора. Според Aikhenvald (2000) индоевропейските езици нямат нумерални класификатори, а само конструкции с квантификаторни изрази.

³ Според Дж. Керкия (вж. Chierchia 1989) „[с]амо атоми могат да се броят (Only atoms can be counted)“. Авторът предлага тезата, че всички съществителни – броими като напр. *кучета* и неброими като напр. *мебел* представляват изражения на понятието „вид“ (kind). С други думи, съществителното идва от речника с денотация на затворена единица – представител на група, която обаче може допълнително да бъде атомизирана, т.е. представена като множество „атоми“ чрез атомизиращата семантична функция на единиците за мярка или вместимост.

⁴ Ст. Буров обърна вниманието ми на факта, че за пръв път *брой* е анализирано като класификатор от Л. Илиева (вж. Илиева/Ilieva 1987).

релационни имена, въвеждащи двуместни предикати; б) класификаторите образуват затворен клас; при мензуративите класът е отворен и във всеки момент от историята на езика едно или друго име за мярка може да придобие „класификаторна“ функция; в) класификаторите не допускат модификация с прилагателно, а само със задължителен нумерален израз; мензуративите от друга страна могат да бъдат модифицирани и от прилагателни (вж. по-долу).⁵

Изразите, означаващи съдържашо–съдържание (оттук нататък изрази за вместимост), се характеризират с известно двусмислие. Напр. (3) има две възможни интерпретации са: а) ‘изпи чашата, пълна с мляко’ и б) ‘изпи млякото, което се съдържа в една чаша’.

(3) *Той изпи чашата мляко, която стоеше на масата,*

Още по-убедителен контекст за сравнение на двете интерпретации е даден в (4):

(4) а. *Мария, донеси две чаши вода за гостите!*

б. *Мария, сложи в ризотото две чаши вода!*

Както отбелязва Rothstein (2016: 2), ако Мария донесе две бутилки вода в отговор на (4а), или пък ако в отговор на (4б) сложи в ризотото такова количество вода, което е по-малко или по-голямо от две чаши, тя няма да е разбрала правилно указанията. Илюстрираната в (4а) интерпретация, която можем да наречем ‘индивидуализираща’ (нумеративна) интерпретация на изразите за вместимост, се свързва към индивидуализирани обекти („атоми“ в смисъла на бел. 3), чиято плуралност може да се изброи (в случая – две единични чаши); мензуративната интерпретация от друга страна, (4б), предполага референция към количеството вещество, което може да се побере в тези обекти. Наблюдаваното двусмислие е характерно за много езици (Selkirk 1977, Landman 2004, Rothstein 2009, Partee, Borschev 2012, Matushansky 2015, Duek, Brasoveanu 2015).

Rothstein (2016) предлага редица тестове за разграничаване на двете значения по отношение на изразите в (1б). Например в английски суфиксът *-ful* ‘цял’ е приложим само към тяхната мерна интерпретация, срв. несполучливата употреба на този суфикс в примера (5а):

(5) а. # *Mary, bring two glassful of water for our guests*⁶

б. *Mary, put two glass(ful)s of water in the risotto.*

Същия ефект получаваме в български при употреба на местоименното прилагателно *цял*, срв. (6а) и (6б) (Osenova 2014: 150, Буров/Burov 2004: 104):

(6) а. # *Донеси две цели чаши вода* и

б. *Добави две цели чаши вода.*

⁵ Тъй като в литературата има доста спорове по въпроса, препращам читателя към дискусията в Aikhenvald (2000). С. Ростстайн употребява термина „класификатори за вместимост“ (*container classifiers*, Rothstein (2009) и „класификатори за мярка“ (*mensural classifiers*). Срв. също „мензуратив“ у Буров (2004: 24), който следва Плуниан (2000: 159–160).

⁶ Тук и по-долу символът #, поставен пред изречението, означава, че то е несполучливо. Символът * означава, че изречението е неграматично, а ?? означава, че е маргинално. Поставен в скоби, символът * означава, че поставеният в скоби израз е невъзможен, а ако е поставен пред скоби, означава, че съответният израз е задължителен, т.е. не може да се изпусне.

Според това кое значение бива експлицирано, семантиката на нумералния израз е различна. (7а) например става несполучливо, ако числителното съответства на дробно число, срв. (7б), защото не съществува обект от вида на „чаша и половина“. (7в) от друга страна очаквано показва, че мерната интерпретация позволява дробни числа (Partee, Borschev 2012):

(7) а. *На масата имаше* [_{Num} две [_{N1} чаши] [_{N2} вода]]

в. *Слагам обикновено по* [[_{Num+N1} две чаши и половина] _{N2} вода] в ризотото.

Можем да обобщим, че нумералният израз квантифицира единични обекти (напр. чаши) в денотацията на N1, т.е. отброява „атомите“, образуващи плуралността, и поради това Num в (7а) може да съответства на всяко цяло число, по-голямо от 1. Ако обаче чрез N1 се квантифицира обемът на плуралния обект (т.е. общата стойност или количество по силата на някаква скала), Num може да съответства на всяко число по-голямо от 0, включително дробно. Скалата, по която се осъществява измерването, може да бъде за тегло (*половин пакет/два пакета захар*), за вместимост (*половин кутия/две кутии грах*), за височина/обем (*три пръста уиски*). Следователно изразите за вместимост са двусмислени заради двойствената семантика на N1: а) свободно съществително, което реферира индивидуализиран обект (‘съдържащо’ по отношение на някакво ‘съдържание’) и б) релационно съществително (име на конвенционална мярка – мензуратив).

Подобно двусмислие по отношение на N1 характеризира и изразите за вместимост, в които N2 е бройно съществително. Срв. разликата между (8а) и (8б), която е аналогична на тази в (7бв):

(8) а. #*На масата имаше два и половина кашона/цели кашона книги*

б. *Останаха ми само два кашона и половина книги за подреждане по рафтовете* (два цели кашона + половин кашон)

(8а) е твърдение за сбора на единичните съдържащи (*кашони*), но не дава информация за количественото им съдържание (напр. в единия кашон може да има повече или по-малко книги, отколкото в другия); (8б) е твърдение за общото количествено съдържание, измерено чрез конвенционална единица в качеството ѝ на предикат за мярка (*кашон*). Само в този случай употребата на *цял* е сполучлива.

Според Partee, Borschev (2012) импровизираните мерни единици, които те наричат *ad hoc* (напр. *За пътуването ще ни трябва два резервоара бензин*, където за мерна единица се използва конкретен резервоар на конкретна кола), както и конвенционализираните като в (8), са по същество близки до стандартните мерки (*литър, килограм*). Последните също допускат употреба на местоимението *цял* (Буров/Вигор 2004: 104, Osenova 2014: 150)⁷:

(9) *Добави цял литър вода в супата; За баницата ми отиде цял килограм брашно.*

В (10) по-долу предлагаме (непълен) списък на синтактичните особености на изразите N1 N2 в мензуративна употреба. Ограниченията в обема на настоящата статия

⁷ Други прилагателни при мензуративите не са възможни.

не ми позволяват да коментирам тези особености, поради което само ще ги илюстрирам с примери, където е необходимо:

(10) а) N2 е предимно индефинитно.

б) Нумералният израз е задължителен. Срв.: ?? *Купих литри вино/кашони книги, ?? Разляхме бутилки вино и кани вода*

в) Нумералният израз може да съответства на дробно число, срв. (7в, 8б) по-горе.

г) Не е възможна синонимия с изразите [N1 с N2]. Срв. *Съдията почерпи Еф-рейтора и стария просяк с по чаша (*с) вино; Добавете литър (*с) вода в супата.*⁸

д) Невъзможна е употреба на анафорично лично местоимение или на релативно местоимение, отнасящо се към N1; подобни граматически средства не могат да реферират квантифицирано N2 ('съдържаното'), срв. *Купихме пет бутилки вино. #Те бяха стъклени; #Петте бутилки вино, които купихме, бяха големи.*

Следните синтактични особености характеризират изразите N1 N2 в тяхната бройна (нумеративна, индивидуализираща) употреба:

(11) а) Отнасят се само към конкретни (атомарни) обекти, особено при глаголи, експлициращи материалните свойства на съдържашото: *Капитанът на кораба счупи бутилка вино за късмет, Отворих и двете кутии бонбони/писма.*

б) Могат да се употребяват и в дефинитни именни фрази, срв. *Чашата мляко, което стоеше на масата, беше предназначена за мен, Бутилките вино, които купихме, са достатъчни, Кашоните детски играчки още стоят в антрето.*

в) Нумералът не е задължителен и може да се замени с друг квантификаторен израз, срв. *Купих (няколко, много) бутилки вино/пакети захар/кутии бонбони.*

г) Не е възможна употребата на дробно число, вж. (7б, 8а) по-горе.

д) Възможна е синонимия с N1 с N2: напр. *Двата буркана (с/със) мед/кафе/сладки бяха почти пълни; Той счупи бутилката (с) вино.*

е) Възможна е реприза с анафорично или релативно местоимение, отнасящо се (и съгласувано с) N1, понеже в случая N1 ('съдържашото') изразява плурален обект, съставен от отделни атомарни единици. Напр. *По пощата пристигнаха два кашона (с) книги за мен. Те бяха в доста окаян вид, но книгите в тях бяха непокътнати; Кашоните (с) книги, които пристигнаха за мен по пощата, бяха непокътнати.*

Един по-внимателен анализ на изразите за вместимост показва, че те имат и други (междинни) значения, които обаче няма да можем да коментираме поради ограничения в обема на текста. Целият набор от значения може да се представи във вид на референциална йерархия, вж. (12), която дели семантичния континуум на тези изрази на две

⁸ Причина за това е фактът, че изразите [N1 с N2] не въвеждат мерна единица, поради което при тях няма изискване за максималност на обема на съдържаното количество. Това личи от възможността N2 да се модифицира от прилагателно за частичен обем. Срв. (i) с (ii):

(i) На масата имаше няколко полупразни чаши с вино, оставени от гостите на коктейла.

(ii) Сервитьорът ни донесе още две чаши (*с) вино.

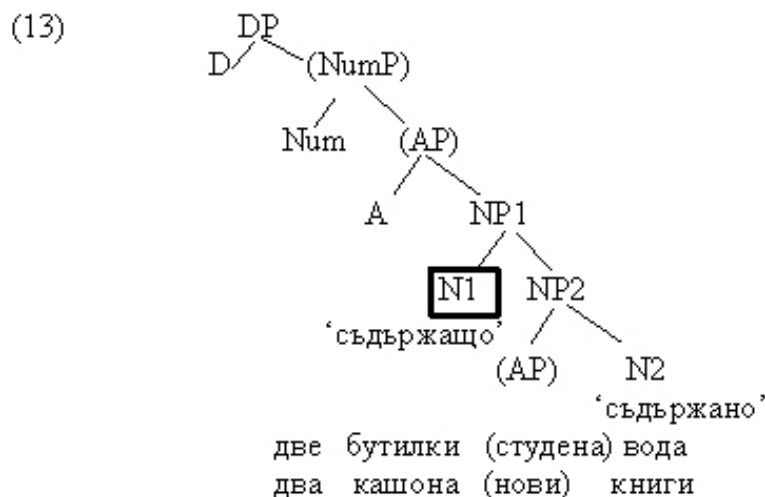
зони според функцията на N1. Отляво на условния символ \\\ се разполагат онези значения на конструкцията N1 N2, които могат да се определят като индивидуализиращи или бройни, а отдясно са мензуративните ѝ значения. Може да се предполага, че мензуративните значения са производни на бройните и са се развили от тях диахронно.:

(12) Съдържащо > съдържащо + съдържание > \\\ порционно значение > импровизирана мярка > стандартизирана/конвенционална мярка > стандартна мярка

3. Конституентност

Разгледаните по-горе значения на изразите N1 N2 се различават и в структурно отношение. Както в други случаи, така и тук семантичното двусмислие има пряко синтактично изражение, което се проявява под формата на различни структурни отношения между опорните и модифициращите елементи в репрезентацията на именната фраза. Както се вижда от синтактичното дърво в (13), моделиращо бройната интерпретация на изразите за вместимост, опора на именната фраза (DP) в този случай е N1, рефериращо 'съдържащото' в качеството му на главен семантичен компонент на цялата фраза. Като всяка опора N1 определя формата и значението на NP2, което се явява негов комплект и същевременно проекция на N2 ('съдържаното'). Както N1, така и N2 може да бъде модифицирано факултативно с прилагателно. NumP също е факултативно, както видяхме по-горе, вж. (11в).⁹

Друго свойство на опората N1 е да контролира предикативното съгласуване на цялата фраза, както и съгласуването с евентуални (релативни) модификатори. Вж. примерите в (14):

⁹ Ако свободната позиция между Num и N1 се запълни от прилагателно (A), това прилагателно задължително реферира опората. Напр. *жълт* в (ia) описва цвета на шишето, но не и цвета на лимонадата в него. Срв. също и (i б,в):

(i) а. *едно жълто шише студена лимонада*

б. *една голяма/*вкусна кутия белгийски бонбони*

в. Ако оставите *гореща чаша чай* на плота, може да го увредите.

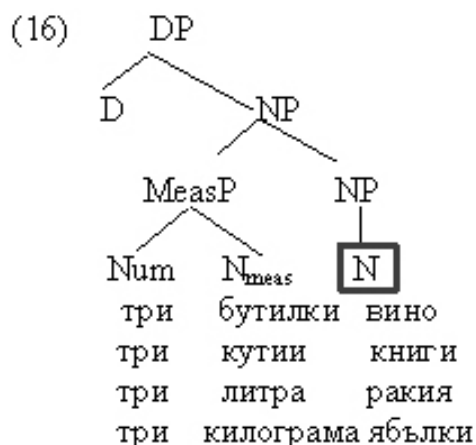
(14) *Двете шишета мляко, които/*която изпих, бяха купени/*беше купено от близкия магазин.*

Синонимията с изразите [N1 с N2] също може да бъде успешно обяснена чрез структурата в (13). Съюзът „с“ в случая е пълноправен съюз, който въвежда предложната фраза (PP), чиято функция е аналогична на функцията на NP2 в (13). Освен това, като синтактично свободна единица опората N1 може да се съчетава и с други предложни групи PP, напр. *чаши за вино, чаши от скъп материал*. Тези изрази също имат бройна (индивидуализираща) интерпретация, както личи от възможността за анафора с лично местоимение или модификация с релатив. Срв. *На масата имаше две чаши за вино. Те бяха много евтини; На масата имаше две чаши за вино, които бяха много евтини.*

Изразите N1 N2 с мензуративно значение от друга страна имат структура като тази, която е показана в (16): опора на цялата именна фраза в случая е измерваното количество N, а проекцията Meas(ure)P е негов модификатор. Подобен анализ следва идеята на С. Ротстайн (Rothstein 2009, 2016), според която MeasP изразява комплексен семантичен предикат, образуван от единицата за мярка (опора на мензуративния израз) и приложения към нея нумерален израз (Krifka 1989, Landman 2004). Вж. (15):

(15) три бутилки/кутии/литра/килограма N
[[3 единица мярка]] = λx . МЯРКА (x)=3 (Rothstein 2016)

Денотацията на опората N_{meas} , която е от тип $\langle e,t \rangle$ за мярка (*килограм, бутилка, кутия*), задава стойността на количеството при определена измервателна скала от семантичен тип $\langle n \langle e,t \rangle \rangle$, която, приложена към числото $n=3$, дава броя на мерните единици, чрез които количеството може да бъде измерено. Модифициран по този начин, количественият предикат се прилага към опората на цялата именна фраза N.

Както споменахме и по-горе, от синтактична гледна точка N_{meas} не е обикновено свободно съществително, а релационно: то задължително изисква аргумент N, за да изрази неговото количествено съдържание (напр. *вино(то)*, което може да се побере в n на брой бутилки). Именно поради тази причина синонимия с PP, въведено от предлог *с* (или от който и да е друг предлог), е невъзможна.

Въвеждането на името за мярка и числителното в една проекция отразява факта, че N_{meas} може да бъде модифицирано единствено и само от елемент от категорията Num. Това обяснява както задължителното присъствие на нумерален израз в тази конструкция (вж. (10б) по-горе), така и забраната за поява на модифициращ израз, чието значение не е мензуративно, на мястото на Num или в позиция след него. Срв. **Сипи хубави чаши вино*, **Сипи две хубави чаши вино*, но *Сипи две цели чаши вино в ризото-то*. В последния случай *цели* е част от нумералния израз, който също така може да съответства на дробно (или на десетично) число, както видяхме в (7в), (8б).¹⁰ Въпреки тези свои предимства структурата не отразява факта, че макар да не е опора на цялата именната фраза, единицата за мярка N_{meas} също може да контролира съгласуването наравно с опората N: срв. *Трите бутилки хубаво вино*, ***които/което*** *изпих*. Според С. Ротстейн (Rothstein 2016) в тези случаи съгласуването е морфологично, а не семантично обусловено.

Библиография

- Буров 2004:** Буров, Ст. *Познанието в езика на българите. Граматично изследване на концептуалната категоризация на предметността*. Велико Търново: Фабер. (Burov, St. *Poznaniето v ezika na balgarite*. Veliko Tarnovo: Faber.)
- Илиева 1987:** Илиева, Л. Числото на българските съществителни в типологичен аспект. – В: *Съпоставително езикознание*, 6. (Ilieva, L. Chisloto na balgarskite sashtestvitelni v tipologichen aspekt. – V: *Sapostavitelno ezikoznanie*, 6.)
- Кръпова 2018:** Кръпова, И. Към въпроса за статута на т.нар. класификатори в българския език. – В: *Български език* 65 (2018), 4, 15–37. (Krapova, I. Kam vaprosa za statuta na t.nar. klasifikatori v balgarskiya ezik. – V: *Balgarski ezik* 65, 4, 15–37.)
- Плунгян 2000:** Плунгян, В. А. *Общая морфология. Введение в проблематику*, Москва Эдиториал УРСС. (Plungian, V. A. *Obshtaya morfologiya. Vvedenie v problematiku*. Moskva: Editorial URSS.)
- Aikhenvald 2000:** Aikhenvald, A. Y. *A Typology of Noun Categorization Devices*. Oxford: Oxford University Press.
- Borer 2005:** Borer, H. *Structuring Sense*. Volume I: *In Name Only*. Oxford: Oxford University Press.
- Duek, Brasoveanu 2015:** Duek, K. and A. Brasoveanu. The Polysemy of Container Pseudo-partitives. – In: *The Proceedings of Sinn und Bedeutung* 19, 1–18.
- Chierchia 1998:** Chierchia, G. Plurality of mass nouns and the notion of ‘semantic parameter’ – In: S. Rothstein (ed.) *Events and Grammar*. Dordrecht: Foris. 339–405.
- Krifka 1989:** Krifka, M. Nominal reference, temporal constitution and quantification in event semantics. – In: R. Bartsch, J. Van Benthem & P. von Stechow (eds.) *Semantics and Contextual Expression*. Dordrecht: Foris, 75–115.
- Landman 2004:** Landman, F. *Indefinites and the Type of Sets*. Oxford: Blackwell.
- Matushansky 2015:** Matushansky, O. On Russian approximative inversion. – In: G. Zybatow, P. Biskup, M. Guhl, C. Hurtig, O. Mueller-Reichau & Maria Yastrebova (eds.) *Slavic Grammar from a Formal Perspective: The 10th Anniversary FDSL Conference*. Frankfurt: Peter Lang, 303–315.
- Osenova 2014:** Osenova, P. Classifier Noun Phrases of the Type N1 N2 in Bulgarian. – In: O. Spevak (ed.) *Noun Valency*. Amsterdam: John Benjamins, 141–160.

¹⁰ Това повдига въпроса, каква е категориалната природа на проекцията – NumP, т.е. нумерален израз, или Num, т.е. лексикална функционална опора, предполагаща поява само на числително. Този въпрос оставяме за допълнително проучване.

- Partee, Borschev 2012:** Partee, B. & Borschev, V. Sortal, relational, and functional interpretations of nouns and Russian container constructions. – In: *Journal of Semantics* 29, no. 4, 445–486.
- Rothstein 2009:** Rothstein, S. Measuring and counting in Modern Hebrew. – In: *Brill's Annual of Afroasiatic Languages and Linguistics*, 1, 106–145.
- Rothstein 2016:** Rothstein, S. Counting and measuring: a theoretical and crosslinguistic account. – In: *The Baltic International Yearbook of Cognition, Logic and Communication*, 11: Number: Cognitive, Semantic and Crosslinguistic Approaches, 1–49.
- Selkirk 1977:** Selkirk, E. Some Remarks on Noun Phrase Structure. – In: Akmajian, A., P. Culicover & T. Wasaw (eds.) *MSSB-UC Irvine Conference on the Formal Syntax of Natural Language*, 225–245.
- Vakareliyska, Kapatsinki 2014:** Vakareliyska, C. M. & V. Kapatsinski. An Anglo-Americanism in Slavic morphosyntax: Productive [N[N]] constructions in Bulgarian. – In: *Folia Linguistica*, 48/1, 277–311.

Iliyana Krapova
Venice 30123
Dorsoduro 3199
University Ca' Foscari
Department of Linguistic and Comparative Comparative Studies
krapova@unive.it